

Hallinto- ja kuntaministeri Mari Kiviniemi
Puheenvuoro Presidenttifoorumissa 16.9.2008

KUNTAPALVELUT PELASTETAAN UUSILLA INNOVAATIOILLA

Suomen kansa puhuu vaaliurnilla vajaan seitsemän viikon kuluttua. Kunnallisvaaleissa päätetään siitä, miten arjessa tarvittavat sosiaali-, terveys- tai koulupalvelut järjestetään ja miten kuntia muutoinkin kehitetään yhä paremmiksi paikoiksi elää ja asua.

Kunnissa on paljon valtaa. Kunnallinen itsehallintomme, joka on perustuslainkin mukaan kunnan asukkaiden itsehallintoa, lienee maailman vahvin. Se voi kuitenkin toimia vain, jos kuntalaiset laajasti osallistuvat päätöksentekoon äänestämällä ja vaikuttamalla myös vaalien välillä. Viitosella alkavat kunnallisvaalien äänestysprosentit murentavat kunnallista itsehallintoa selvemmin kuin mikään muu.

Kuntapalveluiden kehittäminen on keskeisesti kuntalaisten ja heidän valitsemiensa kuntapäätäjien vastuulla. Tulevaisuuden haasteisiin vastaamiseksi kuntien koko johtamisjärjestelmää on tarpeen arvioida siltä kannalta, että se nykyistä paremmin kanavoisi asukkaiden tahdon kunnissa tehtäviksi päätöksiksi ja mahdollistaisi kuntien jäntevän johtamisen. Kunnallisvaalien yhteydessä on erinomainen mahdollisuus käydä keskustelua kuntajohtamisen haasteista pormestarimalleja laajemminkin. Kuntajohtamisen kehittämistarpeita selvittävät myös toimeksiannostani parhaillaan kaupunginjohtaja Kirsti Hämäläinen, Kuntaliiton lakiasian johtajan Kari Prättälä ja professori Aimo Ryyänen.

Hyvällä syyllä voi sanoa, että tänä syksynä ei kuntiin valita mitä tahansa valtuustoja. Nyt valitaan muutosvaltuustot, joiden tehtävänä on toteuttaa kunta- ja palvelurakenteiden uudistaminen niin, että kykenemme selviytymään ikääntyvän Suomen paineessa, jossa palvelujen tarve voimakkaasti kasvaa samalla, kun työvoiman tarjonta supistuu.

Yhtälö on vaikea, muttei mahdoton. Kunnallinen järjestelmämme on selviytynyt palvelut turvaten aiemmistakin haasteista, myös 1990-luvun alun lamavuosista. Sen vahvuus on läheisyys ja joustavuus. Päätökset ovat paikallisten ihmisten tekemiä ja niitä tehdään lähiyhteisön parhaaksi.

Kuntapalveluiden laadun ja saatavuuden turvaaminen edellyttää ennen muuta toimintatapojen rohkeaa uudistamista. Tuottavuutta on pystyttävä parantamaan samalla, kun henkilöstön hyvinvoinnista, osaamisesta ja jaksamisesta tulee huolehtia. Kuntapalveluthan ovat tyypillisesti ihmisen työtä ihmiselle. Kiristyvä kilpailu työvoimasta edellyttää myös laajamittaista palvelutoimintojen ja työn tekemisen toimintaedellytysten kehittämistä.

Kuntatalouden näkymä on juuri nyt vahva, vaikka kuntakentän sisäiset erot ovatkin huolestuttavan suuria. Taloudellista liikkumavaraa tulee käyttää kunta- ja palvelurakenteiden uudistamiseen niin, että ne kestävät myös huonompia aikoja. Verotulot ja valtionosuudet kasvavat vielä tällä hetkellä nopeasti, mutta näin voi tuskin jatkua kovin pitkään.

Hallitus on pyrkinyt kuntapolitiikassaan pitkäjänteisyyteen ja ennustettavuuteen, jonka ydin on koko vaalikaudeksi laadittu peruspalveluohjelma. Valtion kuntapolitiikassa ja myös yksittäisissä kunnissa - näin rohkenen toivoa - on nyt tärkeämpää keskittyä olemassa olevien palvelujen laadun ja saatavuuden turvaamiseen kuin uusien palveluvelvoitteiden keksimiseen, niin houkuttelevaa kuin se varsinkin vaalien alla olisi. Palvelujen tarvehan on loputon.

Kuntapalveluiden turvaamisen keskeisin väline on kunta- ja palvelurakenneuudistus. Sitä toteutetaan kuntien ja valtion yhteisvoimin. Uudistuksen rakennepuolella on edetty ripeästi. Ensi vuoden alussa toteutuu ennätysmäärä kuntaliitoksia ja kuntien määrä putoaa kerralla 415:sta 348:aan. Yhteistoiminta-

alueita suunnitellaan, niiden piirissä on lähes kaikki kunnat ja suuri osa yhteistoiminta-alueista aloittaa toimintansa niin ikään ensi vuoden alussa. Kun palveluille näin saadaan vahvempi väestöpohja ja talouden perusta, antaa se paremmat puitteet uudet uudistaa palveluprosesseja ja toimintatapoja. Uudistuksen etenemisestä annetaan selonteko eduskunnalle ensi vuonna, joten uudet valtuustot ehtivät myös siihen päätöksillään vaikuttaa. Voi ennustaa, että kunta- ja palvelurakennemuutosten jatkotyössä erityisen huomion kohteeksi nousee se, mitä tapahtuu suurissa kaupungeissa ja toisaalta sosiaali- ja terveydenhuollossa. Onhan niin, että kuusi suurinta kaupunkia käyttää kuntien toimintamenoista kuudesosan, sata pienintä kuntaa vain kolme prosenttia. Toisaalta noin puolet kuntien toimintamenoista kohdistuu sosiaali- ja terveydenhuoltoon. Eniten kustannustehokkuuden parantamisessa on voitettavissa siellä, missä volyymit ovat suurimpia.

Meillä suomalaisilla on taipumus keksiä pyörä aina uudelleen. Kuntapalveluiden järjestämisessä se merkitsee, että jotkut maksavat liikaa. Liikaa maksaminen taas on tyhmää, kuten tunnetussa mainoksessakin taidetaan sanoa. Kuntien kustannuserot eivät nimittäin selity pelkästään olosuhde- ja palvelutarvetekijöillä. Muun muassa valtion taloudellinen tutkimuslaitos on arvioinut, että jos kaikissa kunnissa hyödynnettäisiin parhaita palvelukäytäntöjä, sillä saavutettaisiin jopa miljardiluokan taloudellinen hyöty.

Uudistuksissa kannattaakin katsoa mallia sellaisista kunnista, joissa on onnistuttu järjestämään hyvät palvelut kustannustehokkaasti ja joissa teknologiaa on osattu hyödyntää asiakaspalvelua parantavalla ja ihmistyötä keventävällä tavalla.

Onnistuneiden toimintamallien löytämistä pyrimme edistämään myös viime marraskuussa asetetulla Kuntien parhaat palvelukäytännöt –hankkeella, joka osaltaan täydentää kunta- ja palvelurakennemuutosta. Hankkeen kautta kuntia kannustetaan asiakaslähtöiseen ja tulokselliseen palvelujen kehitystyöhön sekä keskenään että yhteistyössä yritysten ja kolmannen sektorin kanssa.

On nähtävissä, että palvelujen kehittäminen ja tuottavuuden nostaminen edellyttävät rohkeita ja tuntuja muutoksia toimintatapoihin, teknologian tehokasta hyödyntämistä, tilaaja-tuottaja – ajattelua, muutoksia henkilöstön työnjaossa, monipuolisempien palvelutuotantotapojen käyttämistä sekä yksityisen ja kolmannen sektorin palvelumarkkinoiden hyödyntämistä. Tässä auttavat myös palvelusetelit, joiden käyttöä ollaan lisäämässä.

Kunnissa on lukuisa määrä hyviä käytäntöjä jo nyt. Ongelmana on se, että käytäntöjen leviäminen on hidasta ja taloudelliset vaikutukset jäävät vähäisiksi. Siksi kiinnitämme erityistä huomiota hyvien käytäntöjen ja palveluinnovaatioiden kokoamisen lisäksi niiden levittämiseen.

Olemme kartoittaneet hyviä käytäntöjä muun muassa kuntien sosiaali- ja terveystoimen sekä sivistys- ja opetustoimen alueilla. Johdollani toimivassa foorumissa on esitelty esimerkiksi Tyrnävän monimuotolukio, jossa hyödynnetään tietoteknologiaa ja verkon oppimisympäristöjä ennakkoluulottomasti osana opiskelua ja näin turvataan lukio-opetuksen saanti tuloksellisesti ja kustannustehokkaasti.

Pyrimme tarjoamaan kunnille tietoa sellaisista toimintamalleista, joilla palvelut voidaan järjestää entistä asiakaslähtöisemmin mutta samalla kustannustehokkaammin. Kuntien välineitä vertailla palvelujen laatua ja hintaa pyritään myös parantamaan. Yksi keino tähän on Sitran kehittämä maisemamalli, joka tarjoaa työkalun sosiaali- ja terveystoimen hallintaan. Malli kytkee palvelujen laatutason kustannuksiin, toimii taloudenpidon apuvälineenä sekä mahdollistaa vertailun muihin kuntiin.

Varauduttaessa tulevaisuuden haasteisiin kuntapalvelujen järjestämisessä innovaatio toiminnan merkitys nousee yhä keskeisemmälle sijalle. Kun parhaillaan valmistelemme kuntien rahoitus- ja valtionosuusjärjestelmän uudistamista, tulisi mielestäni selvittää, millä tavalla kuntasektoria ja yksittäisiä kuntia voitaisiin nykyistä vahvemmin kannustaa innovaatioiden kehittämiseen ja toimintamalleihin, joilla palvelujen kustannuskehitystä voitaisiin ennaltaehkäistä ja hillitä.

Myös kansallista innovaatiostrategiaa valmistellut työryhmä esitti viime keväänä, että meidän tulisi luoda valtion tulosohtaukseen ja kuntien valtionosuusjärjestelmään kytketyt selkeät kannusteet julkisen sektorin innovaatio toiminnalle. Muuttuvassa toimintaympäristössä jo pelkkä paikalla pysyminenkin merkitsee taantumista.

Investoimalla laajasti ymmärrettyihin innovaatioihin voidaan luoda kestävä pohja kuntapalvelujen turvaamiselle myös tulevaisuudessa. Tarvitaan siis tahtoa uudistua ja taitoa uudistaa.